

Egyszerű történet

A „Tanya” fedőnevű K-lakás, 1968–1980

„Alulírott Szabó István, 1016 Budapest I., Hegyalja út 2. szám alatti lakos bejelentem, hogy fenti című ingatlanomat elidegenítettem, ezért a lakásomon üzemelő [...] számú telefonállomás jogáról jogutódom, S. É., volt Budapest VI. [...], jelenleg Budapest I., Hegyalja út 2. szám alatti lakos javára lemondok. Kijelentem, hogy a jövőben a Postától új telefonállomást, illetve vonalat igényelni nem fogok.”¹ A Krisztina Távbeszélő Üzem illetékesei, akiknek a bejelentést címezték, nyilván rengeteg ilyen és ehhez az 1980. június 20-aihoz hasonló bejelentést kaptak. Azt persze nem tudták, hogy a bejelentő ez esetben az ígéretét holtbiztos, hogy betartja. Szabó István ugyanis egész egyszerűen nem létezett. 1968-ban született, rögtön 42 évesen, és valamivel több, mint egy évtized múlva, éppen a fenti bejelentéssel, véget is ért élete. Addig élt csupán, amíg a Hegyalja úti lakás a magyar állambiztonság tulajdonában volt. ²

Kell

Kósa György főhadnagy, a Vatikán és Olaszország elleni hírszerzés frissen kinevezett beosztottja³ 1967 augusztusában értesül arról, hogy a Hegyalja út és a Sánc utca sarkán – szövetkezeti beruházásban – egy exkluzív, „olaszos” jellegű éjszakai szórakozóhely és egy hozzá kapcsolódó szálló épül. Úgy vélte, ez kiváló lehetőséget nyújthatna az oda betérő nyugati, elsősorban természetesen olasz diplomaták és üzletemberek megfigyelésére, tanulmányozására és alkalom adtán kompromittálására. (A hírszerzés elképzeléseiről sok mindent elárul, hogy az objektumot az „Ámor Háza” fedőnévvel illették.) Az ehhez szükséges hálózati és technikai feltételek megteremtését megkönnyítette, hogy a szórakozóhely létesítésének kezdeményezője (aki korábban már több olasz bár és étterem létrehozásában vett részt) az állambiztonság által beszervezett, igaz, ebben az időben a BRFK arany- és valuta-alosztálya által foglalkoztatott hálózati személy volt. Ő beszélt rá a szövetkezet vezetőit arra, hogy a tulajdonában lévő telken felépülő társasházban egy bárt nyissanak, a szomszédos, állami tulajdonú telken pedig egy szállodát építsenek. A hírszerzés átvette az ügynököt, aki új megbízóitól új fedőnevet („Telekes Éva”) is kapott. Az asszony főnökeitől szabad kezet kapott a bár személyzetének összeállításához, ami jó lehetőséget biztosított az állambiztonság számára, hogy a megfelelő – hálózati – személyek kerüljenek dolgozni a Sole Mio nevet viselő vendéglátó-ipari egységbe. A Fővárosi Tanács – vélhetően a konkurens vállalatok befolyására – ugyan nem engedélyezte a szálloda felépítését, ám „Telekes” felvetette, hogy a házban egy panziót vagy IBUSZ-vendégszobákat lehetne kialakítani (végül előbbi valósult meg), amit az állambiztonság (az ügynöknek folyósított kölcsön formájában anyagilag is) támogatott, mert operatív céljaiknak az felelt meg, ha a bárhoz kapcsolódóan szálláshely is üzemel.⁴

A „Telekes Évával” és más ügynökökkel való találkozások lebonyolítása, továbbá a bárba és a vendégszobákba beszerelendő operatív technikai eszközök működtetése szükségessé tette, hogy az épületben egy lakás álljon a hírszerzés rendelkezésére. Ennek megszerzésében szintén „Telekes” nyújtott segítséget. 1967 decemberében jelentette, hogy volt férje az épülő házban lévő első emeleti öröklakását egy Duna-parti bérleményre cserélné, mert a kerten át építendő, az eredeti tervekben nem szereplő fedett folyosó zavarja a kilátást. Kósa főhadnagy úgy látta, a szóban forgó lakás megfelel céljaiknak, így ki kell használni a lehetőséget a megszerzésére.⁵ Erdemi intézkedés azonban nem történt az ügyben, és két hónap elteltével „Telekesnek” kellett sürgetnie megbízóit, hogy amennyiben szükségük van az ingatlanra, hamar lépniük kellene, mert férje több személlyel is tárgyal a cseréről. Kósa megbízta az ügynököt, hogy – a legendának megfelelően – mondja meg férjének: az általa említett külkeres napokon

belül visszatér Budapestre, és akkor összehozza őket. A tartótiszt emellett feletteseitől is minél gyorsabb intézkedést kért a lakás megszerzése érdekében.⁶

Pár hét múlva viszont a volt férj meggondolta magát, mondván, nem sieti el a cserét, megvárja, míg elkészül a ház, és ha tetszik neki, akkor marad. „Telekes Éva” ezért igyekezett más tulajdonosokat is megkönyékezni az épületben, illetve a szomszédos ikerházban.⁷ Három, megfelelőnek tűnő lakás tulajdonosával tárgyalni is kezdett, ám március végéig nem jutottak megegyezésre.⁸ Ez azonban nem sokat váratott magára, hiszen április 2-án a BM III/I-4. Osztály vezetője, Földes György alezredes – Rácz Sándor III. főcsoportfőnök, miniszterhelyettes engedélye alapján – kérte a BM Külügyi Osztályt a Hegyalja út 2. alatti ház második emeletén lévő kétszobás, komfortos lakás adásvételének lebonyolítását.⁹ (Az előírások értelmében ugyanis új K-lakás létesítését az állambiztonság elsőszámú vezetőjének kellett engedélyeznie, a Budapesten lévő lakások létesítésével kapcsolatos adminisztratív feladatokat pedig csak a Külügyi Osztály láthatta el.¹⁰) Úgy tűnt, az ügynök közbenjárására egy harmadik ingatlan „közbeiktatásával”, hármas cserével, a belügy hozzájut a lakáshoz, ám a szerződés május elejére kitűzött aláírására mégsem került sor, mert a hírszerzésnek több mint két hetet kellett várni a felső jóváhagyásra, és a partnerek – komolytalannak ítélve a szándékukat – más megoldást választottak.¹¹

A lakást – vélhetően azt, amelyre Rácz vezérőrnagy engedélyt adott – később, még 1968-ban sikerült megvásárolni, ám az adásvétel pontos körülményeit és idejét az iratokból nem lehet megállapítani. Csupán az biztos, hogy ebben nagy szerepe volt „Telekes Évának”, egy későbbi jelentés szerint ugyanis a lakásvásárlásra az ügynök közreműködésével került sor.¹² Az objektum konspirált (K-) lakásként a „Tanya” fedőnevet kapta. (A K-lakás „a Belügyminisztérium állambiztonsági szerve tulajdonát képező, meghatározott fedés alatt működő, az ügynökség fogadására, vagy egyéb operatív akciók lefolytatására felhasználható helyiség” volt.¹³) A lakás konspirációs okokból nem lehetett a Belügyminisztérium nevében, ezért szükség volt egy olyan személyre, aki hivatalosan az ingatlan tulajdonosaként szerepelhetett, és ezzel kifelé „legalizálta” azt. Így született meg Szabó István, a Külkereskedelmi Minisztérium 42 éves alkalmazottja. Ahhoz persze, hogy egy hazugság megálljon a lábán, fontos a részletek kidolgozása: az állambiztonságnak nem csupán egy névre volt szüksége, hanem néhány további adatra is, amely többé-kevésbé valószínűvé tették a férfi létezését. Ezeket az adatokat – a születési helyet és időt, az anyja nevét és az iskolai végzettségét – Berényi István, a III/I-4. Osztály helyettese vezetője kölcsönözte Szabónak. Csupán a származását változtatták „értelmiségi”-re.¹⁴

A vételárat, ha pontosan nem is, de hozzávetőlegesen megállapíthatjuk: 1968 februárjában úgy becsülték, a szóba jöhető kétszobás, hallos lakások 280 000 – 300 000 forintba kerülhetnek (amiből a tulaj leszámítaná a belügy által biztosított csereingatlan értékét).¹⁵ A vételáron felül is kellett költeni a lakásra, a parketta lakkozásáért például 800, a beépített konyhabútorért 1200 forintot fizettek ki.¹⁶ Ezenfelül már a következő év májusában szükségessé vált a nyílászárók javítása, illetve ekkor kerítettek sort a szobák tapétázására és a lakás berendezésére. A szükséges bútorokról és használati tárgyakról (a fekvő- és ülőalkalmatosságoktól és asztaloktól kezdve a bársekreányon, falitükrön és ágyneműhuzaton keresztül a sörnyitőig, a szivacsig és hamutartóig) egy listát küldtek a Külügyi Osztálynak, amely a lakások felszerelését és berendezését is intézte. Beszerzésüket „a lakás többirányú operatív felhasználásával” indokolták: e tekintetben a hatályos rendelkezések részletesen előírták, hogy – összhangban a legalizálóról, annak körülményeiről terjesztett legendával – milyen felszerelési és berendezési tárgyakat lehetett kiadni egy K-lakásba. A felsorolt tételek tehát arról (is) árulkodnak, miként képzeltek el az állambiztonságnál egy külkereskedő lakását. Az olasz, német, francia és angol szótár szinte természetesen vehető, emellett fontosnak tartották, hogy 50 darab szépirodalmi mű is legyen a polcokon: „*olasz, angol, magyar 8–10 db, klasszikus 8–10 db, a többi mai írótól*”. A hírszerzés szerint tehát a magyar külkereskedő főképpen kortárs irodalmat olvasott – a korszerűen berendezett lakásában. Külön felhívták ugyanis

a Külügyi Osztály figyelmét, hogy „a bútorok modernek és reprezentatívok [sic!] legyenek”.¹⁷

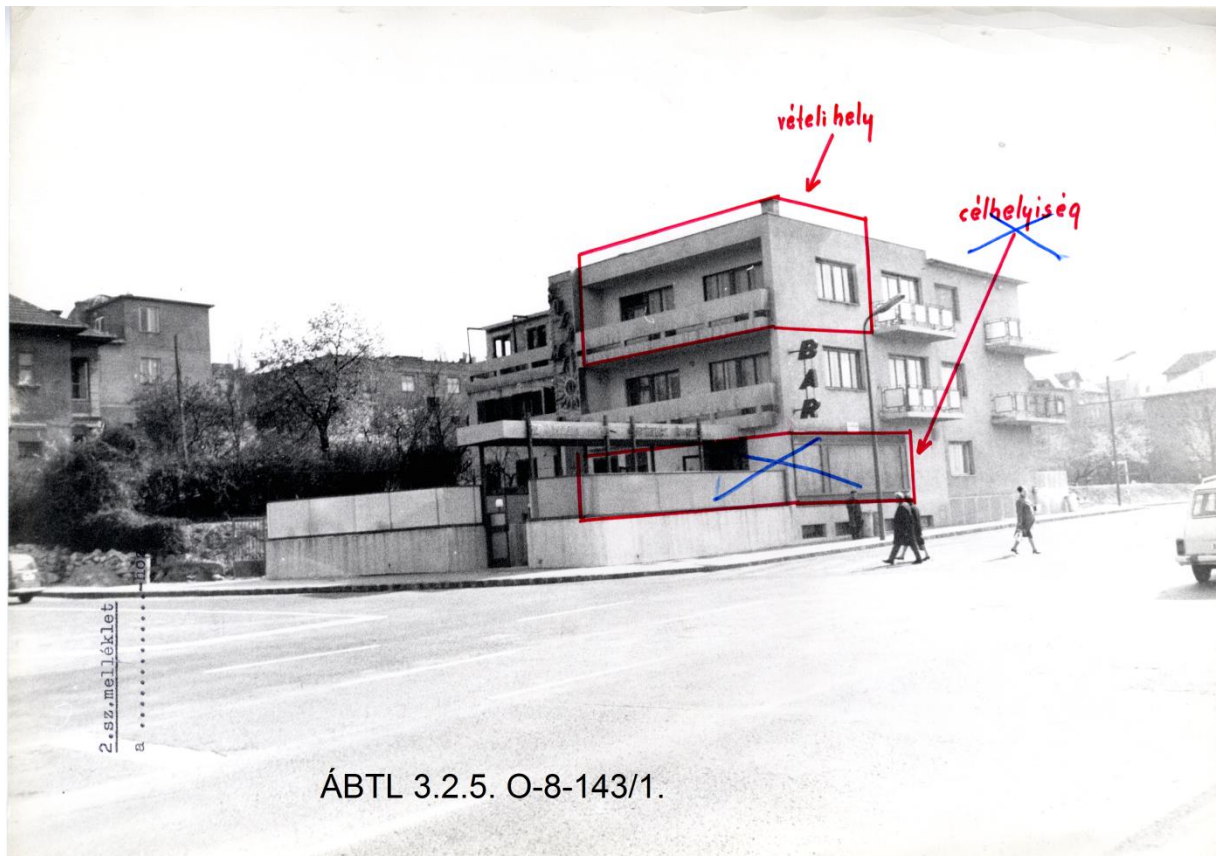
Ez persze nem volt véletlen: az operatív tiszteket már az iskolában arra tanították, hogy nagy gondot fordítsanak a megfelelő lakásbelső kialakítására. Kerülni kellett a felesleges luxust, de az irodabútorok használatát is, hiszen a lakásba belépő idegen, például a házmester vagy a gondnok számára azonnal feltűnhettek a hivatali szobákra jellemző tárgyak, ami könnyen a K-lakás lebukásához vezethetett. „Az a cél, hogy a lakás barátságosan, rendes bútorzattal legyen berendezve” – figyelmeztet (az éppen a „Tanya” létesítése idején kiadott) állambiztonsági tankönyv. „Fontos feladat – teszi hozzá – a lakások tisztántartásának, rendben tartásának kérdése. Elengedhetetlen feltétel, hogy az ügynök fogadása során rend, tisztaság legyen a lakásokban. Igen visszatetsző és tekintélyromboló az ügynökség tagjai előtt egy hanyag, piszkos, poros bútorzatú, levegőtlen helyiségben lefolytatni a beszélgetést.”¹⁸

A hírszerzés vezetése úgy látta, „Telekes” személye miatt minden lehetőség adott arra, hogy még a Sole Mio, illetve a panzió megnyitása előtt sor kerüljön a „technikai beépülésre”. A tervek szerint a bár valamennyi asztalánál, illetve a vendégszobákban rögzíteni tudják majd a beszélgetéseket, ezenfelül néhány szobát titkos fotózásra alkalmassá is kívántak tenni.¹⁹ (Megjegyzem, „Telekes [akkor még Mészáros] Éva” már a Kósa Györggyel történt első találkozásán felvetette, hogy „az építés olyan stádiumban van, hogy szerinte most lenne szükséges végrehajtani a technikai beépülést”. Kósa is szükségesnek tartotta a szakemberek sürgős bevonását.²⁰) A Sole Mio azonban 1968 októberében – az eredeti tervekhez képest több hónapos csúszással – úgy nyílt meg, hogy a technikai eszközök beszerelésére nem került sor. Noha a III/I-4-K alosztály már 1968 szeptemberében kérte a III/V. (Operatív Technikai) Csoportfőnökség illetékeseit az objektum műszaki felderítésére,²¹ az operatív technika beépítésére vonatkozó konkrét terv csak 1969 áprilisában készült el. Ekkor immár csak a bár felső helyiségének három asztalába és a bárpultba kívántak lehallgató berendezést szerelni, mert az addigi tapasztalatok alapján a hírszerzést érdeklő beszélgetések itt folytak, emellett a pincerészben élőzene szólt, ami zavarta volna a vételt. A jelzett helyeken is csupán mobil, vezeték nélküli eszközök (ún. labdák) beépítésére nyílt mód, egyrészt a bár márványpadlózata miatt, másrészt azért, mert a vételi helyiség, azaz a „Tanya” fedőnevű konspirált lakás a második emeleten volt, így a vezetéket az első emeleten át, egy idegen lakáson keresztül kellett volna vezetni. A „poloskákat”, állambiztonsági kifejezéssel élve a rendszabályokat, a III/V. Csoportfőnökség szakemberei az asztallapokba szerelték volna be, nyitvatartási időn kívül, amire a lehetőséget az üzletvezető, „Szepes Ferenc” tudta biztosítani, aki azért is felelt, hogy az üzletben semmi olyan átalakítási és szerelési munkát ne végezzenek, ami a berendezések lelepleződését eredményezte volna. (Az építető és üzemeltető szövetkezeten belül, illetve a szövetkezeti központban jelentkező személyi ellentétek, „fúrások” következtében „Telekes Évát” főnökei elmozdították pozíciójából, ami azonban nem jelentett gondot az állambiztonság számára, hiszen az új üzletvezető, továbbá majdnem minden alkalmazott szintén hálózati személy vagy társadalmi kapcsolat volt.)

A vevő- és rögzítő készüléket a „Tanya” fedőnevű lakásban helyezték volna el, és egy operatív tiszt kezelte volna, a legenda szerint Szabó István rokona, aki a külkereskedőként sok időt külföldön töltő tulaj távollétében használja a lakást. A vevőberendezést az egyik szobában, a bútorba épített páncélszekrényben helyezték volna el, ami lehetővé tette, hogy a lakásba tévedő idegen ne fedezhesse fel. Hivatalos ügyben vagy garanciális javítások miatt például bármikor bemehetett valaki a lakásba, igaz, erről a társasház gondnokaként is tevékenykedő „Telekes Éván” keresztül mindig értesülhetett a hírszerzés. A bár mellett tervbe vették a (nyitás előtt álló) panzió szobáinak a lehallgatását is, még hozzá vonalas megoldással; a „Tanya” itt nem kapott feladatot, mivel a vétel ez esetben az operatív technikai ellenőrző és információfeldolgozó munkát végző III/7. Osztály feladatát képezte. A lehallgató berendezéseket csak olyan személyekkel szemben lehetett volna használni, akik kapcsán a parancsnokok előzetesen

engedélyezték azt, vagyis tilos volt az ismeretlenekkel szembeni, „halászás” jellegű alkalmazásuk.

A feltételes mód használatát az indokolta, hogy Rácz Sándor főcsoportfőnök csak részben hagyta jóvá a javaslatot. „A pensió [sic!] rendben! A bár esetében ne csináljuk ezt. (Mint te is tudod, vez[ető] elvt[árs]ak is megfordulnak itt.) A bárnál csak egy-egy alkalommal használjunk 3/e labda rendszabályt, de nem így, állandóra beépítve” – írta Rajnai Sándornak, a III/I. Csoportfőnökség vezetőjének, főcsoportfőnök-helyettesnek.²² (A 3/e a helyiség lehallgatására szolgáló eszközök kódneve volt az állambiztonságnál.)

A „Tanya” mint tervezett vételi hely²³

Rácz talán nem is tudott arról, hogy a technikai eszközök beépítésének előkészítése a III/I-4. Osztály részéről már megkezdődött: lépéseket tettek az eredetivel megegyező asztallapok megszerzésére. Berényi István osztályvezető-helyettes egy évvel későbbi feljegyzése szerint azonban ez a látszólag egyszerű feladat végrehajtása is gondot okozott számukra: a Sole Mio bútorait készítő kisiparos egyszerűen nemet mondott Berényinek, majd amikor ezek után a szövetkezet elnökét kérték meg a legyártatásukra, a munka hónapokig elhúzódott. (A – Rácz Sándor fenti döntése után feleslegessé váló – bútorok csak 1969 őszére készültek el.²⁴) A hírszerzésnél persze nem bíztak semmit a véletlenre: 1969 novemberében egy páncélszekrény elhelyezését kérték a „Tanya” fedőnevű K-lakásban²⁵ – nyilván azért, hogy szükség esetén legyen hova tenni a vevő- és rögzítő egységet. (A panzió bepoloskázására is megtették az előkészületeket, 1970 januárjában azzal fordultak az operatív technikáért felelős társszervhez, hogy ejtse meg a 3/e és a 3/r rendszabály, azaz a helyiség- és a telefonlehallgató eszközök beszereléséhez szükséges „műszaki szemrevételezést”.²⁶)

Állambiztonsági szempontból azonban nem alakultak jól a dolgok. Igazából a Sole Mio, a szövetkezeti vezetőknek „köszönhetően”, már a megnyitás idejére elvesztette azt az „olaszos” és exkluzív jellegét, amely a hírszerzés számára érdekessé tette az objektumot. Noha 1969 decemberében „Telekes Évának” sikerült visszavennie a folyamatos működési

problémákkal küzdő bár vezetését, és ígéretet tett az eredeti elképzeléseknek megfelelő átalakításra, néhány hónappal később, a kerületi tanács felszólítására fel kellett adnia állását (magánpanzió tulajdonosaként nem lehetett szövetkezeti alkalmazott). Emellett a bár és a panzió építése során történt szabálytalanságok, visszaélések miatt hivatalos vizsgálat indult, amely 1970 januárjában rendőrségi feljelentéshez vezetett. Noha a III/I-4. Osztály részéről jelezték a BRFK illetékeseinek, hogy „érdekeik” fűződnek az objektumhoz, a nyomozás során nem vették figyelembe a szempontjaikat (például a házkutatások nagy nyilvánosságot kaptak). Később a vizsgálatért felelős rendőri vezető egyszerűen azt tanácsolta, a hírszerzés keressen magának másik objektumot, mert ez nem jó erre! Az „Ámor Házáért” felelős Zörényi Gyula őrnagy ezért fontosnak tartotta, hogy felsőbb szinten rendezzék a problémákat a BRFK-val, továbbá a tanácsi szervekkel, ám ezzel együtt is úgy látta, az objektummal kapcsolatos eredeti célkitűzések még megvalósíthatóak.²⁷

Az állambiztonság számára persze a legfőbb problémát az jelentette, hogy egy idő után majdnem mindenki tudott arról, hogy a Sole Mióban „BM-es játék” folyik. 1969 márciusában a szövetkezet elnöke és az egyik főosztályvezetője is nyíltan beszélt erről a bár vezetője előtt, akit igen kínosan érintett a dolog, hiszen ő maga is hálózati személy volt.²⁸ Már zajlottak az építkezés miatti vizsgálatok, amikor az elnök „Telekes Évának” javasolta, hogy szóljon Berényinek, ő már beszélt is vele. A szövetkezet vezetőségének egyik tagja szintén arra kérte az ügynököt, hogy kérjen segítséget a „belügyeseitől”. Az illető látogatása kapcsán „Telekes” egy igen érdekes mozzanatról is beszámolt: *„Papp egyszer csak rám néz, és azt mondja megfogva az asztalt: És ebben mi van? És mereven néz. Halálosan megijedtem, de ezt csodálkozásnak próbáltam palástolni: »Nem értem kérdését, mit ért ez alatt?» Na, semmi – feleli –, de én mindent tudok, és tudom, hogy maga nem beszélhet.”* Tartótisztje, Zörényi Gyula őrnagy, aki 1969 decemberében vette át Kósától az „Ámor Házát” és „Telekes” ügynököt, úgy gondolta, a szövetkezet elnökével és az előző üzletvezetővel kapcsolatban valaki a házon belülről adott információt.²⁹ (Zörényit ezek szerint nem tájékoztatták arról, hogy mindketten kapcsolatban álltak a belüggyel, így lényegében dekonspiráció elkövetésével vádolta meg Berényi osztályvezető-helyettest. Ő ugyanis magára vette a „valaki”-t, és dörgedelmes válaszában utasította vissza a – szerinte – rosszindulatú vádaskodást.³⁰ Benkő Viktor alosztályvezető szerint sem történt mulasztás, a körülményekből könnyen kikövetkeztethető volt az állambiztonság szándéka.³¹)

A hírszerzésnél 1971-re még tervbe vették a lehallgató berendezések telepítését a panzióba,³² az év során azonban lemondtak erről. Ebben nyilván közrejátszott, hogy a körülmények állambiztonsági szempontból csak kedvezőtlenebbé váltak. A visszaélések miatt indított eljárás következtében a szövetkezet vezetőségét leváltották, az új vezetés pedig mindent elkövetett azért, hogy ellehetetlenítse a panzió működését. A hírszerzés sem tudta irányítani a vendégforgalmat, így nem tudtak élni a hely nyújtotta lehetőségekkel. Ezért javasolták, hogy „Telekes” ügynököt adják át a kémelhárításnak, ahol a panziót is felhasználhatják intézkedéseikhez.³³ Az átadásra 1971 decemberében sor is került;³⁴ ezt követően a III/I-4. Osztály vezetője, Földes György pecsétet tett az „Ámor Háza” valamivel több, mint hároméves történetére.³⁵ Az objektum és „Telekes Éva” ügynök beszerzési dossziéit ugyanazon a napon, 1972. január 10-én zárta le Zörényi Gyula.³⁶

Nem kell

A Hegyalja út 2. szám alatti ház második emeletén található kétszobás, komfortos lakás tehát igen rövid időn belül elvesztette jelentőségét a hírszerzés számára. „Vételi helyként” egyáltalán nem hasznosult, csupán a hálózati személyekkel való találkozókat és beszerzések lebonyolítására használták. A lakás konspirációs helyzete azonban nem volt a legkedvezőbb. Főleg az jelentett gondot, hogy a tulajdonos nem mutatkozott az ingatlanában. A lakás legalizálására kitalált legenda pedig jó ötletnek tűnt: Szabó István

külkereskedőként gyakran utazik külföldre, ezért csak ritkán tartózkodik idehaza, időnként azonban kollégái és ismerősei keresik fel a lakását. Amikor a többi lakó még két év múlva sem látta a házban, elterjedt, hogy „ez a Szabó” valójában nem is létezik. Egy (a társasházhoz tartozó garázsért folyó) peres eljárás során ez a gyanú konkrétan is megfogalmazódott: az alperes kérésére a körzeti megbízott a lakónyilvántartásból kiírta, majd a központi lakcímnnyilvántartóban ellenőrizte Szabó adatait, megállapítva, hogy ilyen személy nem létezik. Ezt a tárgyalás során az alperes és ügyvédje is közölte a bírósággal.³⁷

A bíróságon történekről és a házban terjedő szóbeszédekről természetesen „Telekes Éva” tájékoztatta az állambiztonságot, aki a társasház gondnokaként értesült mindezekről, és aki továbbra is kapcsolatban maradt a III/I. Csoportfőnökséggel. (Nem lehetett véletlen, hogy Szabó éppen őt hatalmazta meg a házban lévő garázsa eladásával.³⁸) A lakás rendeltetésével is tisztában volt: előfordult, hogy az operatív tisztt az ügynöki találkozón adta oda „Telekesnek”, mint gondnoknak, a „Tanya” után fizetendő közös költséget.³⁹ A lakást 1971 májusában Kósa Györgytől átvevő Zörényi Gyula úgy látta, „Telekes” ügynöknek a „lakással kapcsolatos összképe” is figyelembe veendő a konspiráció szempontjából. Mindezekre tekintettel a tartótiszt 1971 végén azt javasolta, hogy rövid időn belül szabaduljanak meg az ingatlantól.⁴⁰

A „Tanya” fedőnevű K-lakás története ezután lényegében a tőle való szabadulás jó tízéves története. Az iratokból nem derül ki, hogy az első próbálkozás hol akadt el. Lehetséges, hogy ez összefüggött az újabb tartótisztcserével: 1972-ben a K-lakást Németh János vette át, aki egyben Berényi Istvánt is váltotta a „legalizáló” szerepében, szintén Szabó István fedőnéven. Azt nem tudni, hogy a következő években (amikor Németh, majd Rostási János hadnagy felelt a lakásért) mire használták az ingatlant, 1971 és 1975 között ugyanis semmilyen dokumentum nem maradt fenn a lakásról. A helyzet 1975-ben változott meg, amikor Váradi László hadnagy vette kézbe az ügyek intézését; ő volt az, aki – hét év után! – kitöltötte minden szervezési dosszié elengedhetetlen kellékét, a K-lakás adatlapját. Jelentéséből kiderül, hogy 1970–71 után csak 1975 elejéről vannak arra utaló nyomok, hogy a lakást ügynöki találkozókra vették igénybe. A közben eltelt időszakban a konspirációs helyzet nemhogy javult volna, hanem inkább tovább romlott. „Telekes Évát” ugyanis 1972-ben további foglalkoztatásra visszaadták a kémelhárításnak, így immáron egy olyan személy bírt tudomással a lakásról, aki nem állt kapcsolatban a hírszerzéssel, és aki ráadásul egy magánpanziót tartott fenn a házban, amelyet jobbra olasz vendégek kerestek fel. A fentiekre tekintettel Váradi 1975 májusában ismét javaslatot tett a cserére vagy eladásra.⁴¹ Látható: az „Ámor Háza” ügyének lezárásával a panzió és tulajdonosa nemcsak érdektelenné vált az állambiztonság számára, hanem egyenesen zavaró, a nyakukon maradt lakás biztonságát veszélyeztető tényező lett.

Váradi László javaslata, ha lassan is, de meghallgatásra talált, és alig egy év elteltével előbb a III/I-4. Osztály, majd a III/I. Csoportfőnökség vezetése hivatalosan kérte a Külügyi Osztályt, hogy a „Tanya” fedőnevű K-lakás helyett egy másikat biztosítsanak a részükre (egy-másfél szobásat, ne lakótelepit, lehetőleg a Moszkva tér vagy a belváros környékén).⁴² A cserére azonban nem került sor, sőt az a tény, hogy 1977 közepén a bútorok és felszerelési tárgyak lecseréléseért folyamodtak, arra utal, hogy a hírszerzés hosszabb távon is számolt a lakás használatával.⁴³ Úgy látták, az objektum biztonsági helyzete lényegesen javult azzal, hogy a panziót bezárták és a helyén lakásokat alakítottak ki, illetve azzal, hogy a lakás 1976–77-ben állandó lakót kapott az illegális szolgálat egyik telepítési jelöltje személyében. A III/I-4-B alosztály azért sem kívánt megválni tőle, mert a szervezeti egységnek ez volt az egyetlen, ügynöki találkozókra igénybe vehető lakása, „egy színvonalasan berendezett, kulturált körülmények között tartott” T-lakás szervezését pedig az engedélyezett díjazási összegek (300–500 Ft) mellett nem tartották lehetségesnek.⁴⁴ Ráadásul a Külügyi Osztály arról tájékoztatta őket, hogy – öröklakásról lévén szó – a csere vagy értékesítés „bonyolult”, ezért az erre vonatkozó kérelmük felülvizsgálatát kérték.⁴⁵

Úgy tűnt tehát, hogy 1978 elejére a „Tanya” helyzete nyugvópontonra jutott. Egy év elteltével azonban ismét változás következett be, és az események innentől kezdve felgyorsultak. 1979 februárjában a csoportfőnökség vezetése újból indítványozta a lakás elcserélését egy olyan tanácsi bérleményre, amely alkalmas K-lakásként való felhasználásra, amit – a korábbi alkalmakhoz hasonlóan – a kedvezőtlen konspirációs és biztonsági helyzettel indokoltak. Ezek az okok azonban a korábbi években is fennálltak, így kérdés, miért vált sürgőssé az állambiztonság számára, hogy megszabaduljon az ingatlantól. Az előterjesztés megadja a választ: a népszerűségi nyilvántartás rendszerében bekövetkezett változtatás. Az 1980 elején esedékes népszámlálással összefüggésben minden állampolgárt személyi számmal látnak el, amelyet a földhivatali nyilvántartásba is bevezetnek, ám egy olyan fiktív személy részére, mint amilyen Szabó István, még az állambiztonság sem tud kódszámot szerezni. A népszámlálással tehát a lakás szükségszerűen dekonspirálódik. Éppen ezért nem jöhetett szóba, hogy az ingatlant másik öröklakásra cseréljék, vagy eladása után ilyet vásároljanak. A lakást elvileg átíráshozható volna egy operatív tiszt nevére is, ám ez esetben az illetőnek kellett volna vállalnia az ezzel járó jogi következményeket (pl. vagyonszerzési korlátozás). Miután egy tanácsi lakás hozzávetőlegesen félmillió forintba került, és félő volt, hogy a „Tanya” eladásából befolyó pénz ezt nem fedezné, egyetlen megoldásnak a tanácsi bérlakásra történő csere mutatkozott. A javaslatra nemcsak az (időközben BM I/3. számot kapott) külügyi osztály, hanem az állambiztonság feje, Karasz Lajos miniszterhelyettes is rábólintott.⁴⁶

A „tulajdonos” III/I-4. Osztálynak a Fővárosi Ingatlanközvetítő Vállalaton keresztül pár hónap múlva sikerült cserepartnert találni. Bár az illető VII. kerületi tanácsi bérleménye nem volt alkalmas K-lakásnak, így azt is el kellett cserélni, ám a cél az volt, hogy minél hamarabb szabaduljanak az öröklakástól. Az idő pedig szorított, hiszen már szeptember vége felé járt.⁴⁷ A külügyi osztály bő hónap elteltével azonban azt válaszolta, hogy Pál Antal miniszterhelyettes nem járult hozzá a cseréhez, és a Hegyaljai úti lakás készpénzért történő értékesítését támogatja. A 4. Osztály vezetője, Kiss Oszkár alezredes felháborodott a döntésen, egyrészt mert az *„ismert okok miatt már menekülni kellene ebből a lakásból”*, másrészt mert az ellenkezett a korábban a külügyi osztály és egy másik miniszterhelyettes, Karasz Lajos által jóváhagyott tervvel, ezért a kérdés tisztázását követelte.⁴⁸ Az osztály és a csoportfőnökség ezek után tájékoztatták a helyzetről Karaszt, azzal, hogy immáron miniszterhelyettesi szinten hozzanak döntést a kérdésben.⁴⁹ Mint kiderült, a Külügyi Osztály azért nem támogatta a cserét, mert a két lakás között az ingatlanközvetítő becslése alapján 350 000 Ft volt a különbség a Hegyaljai úti ingatlan javára, ám a VII. kerületi lakás tulajdonosa csak 80 000 Ft-ot lett volna hajlandó fizetni. Ezt az érvet Karasz, továbbá Bogye János csoportfőnök, a hírszerzés vezetője is elfogadta.⁵⁰

Ezek után nem volt más lehetőség, mint a lakás eladása, amelyet szintén a Fővárosi Ingatlanközvetítő Vállalat bevonásával bonyolítottak le. Habár az előírások szerint a megszüntetett K-lakásokat a külügyi osztálynak kellett átadni,⁵¹ ez esetben a lakás használója az értékesítésben is közreműködött. A legenda szerint a tulajdonos, Szabó István tartósan külföldi kihelyezésen volt, ezért képviselőjében, mint az unokaöccse, a lakás tartótisztje, Puskás Ferenc hadnagy járt el. 1980. május elején vevőt találtak a lakásra, és – többszöri tárgyalást követően – június 20-án sor került az adásvételi szerződés megkötésére. (A tulajdonost, a megfelelő okmányokkal ellátva, Németh János, a III/I-6. Osztály tisztje személyesítette meg.) A belügyminisztérium 450 000 Ft-ot kapott a lakásért, és a megállapodásuk értelmében benne hagyott ingóságokért. Az ebben nem szereplő berendezési tárgyakat visszaszállították a külügyi osztályra. (A leltárhoz képest csekély méretű hiány mutatkozott, de találtak olyan tárgyakat is, amelyek többletet jelentettek.⁵²) A „Tanya” B-dossziéját 1980. szeptember 4-én zárta le Puskás hadnagy.⁵³

Gyakorlatilag attól kezdve, hogy „kitalálták” az „Ámor Házára” keresztelt projektet, a hírszerzés beosztottai sodródtak az eseménnyel. Majd minden kezdeményezésük

elakadt valahol, és végül az egész elképzelés kudarcba fulladt. Több mint három éven keresztül ötleteltek, előterjesztettek, bevontak, kizártak, tárgyaltak, találkoztak, jelentettek, javasoltak, megrendeltek, vártak – és aztán több mint három év munkájával és persze nem kevés pénzzel fizettek a teljes eredménytelenségért. Majd pedig csaknem egy évtizedig költöttek egy olyan lakásra, amelyre igazából semmi szükségük sem volt. (Igaz, az eladás során kapott pénz valamennyit visszahozott.) A kudarcnak nem volt felelőse, az állambiztonság vezetői nem is kerestek ilyet, az objektummal kapcsolatos sikertelenség egyetlen tiszt karrierjében sem okozott törést.

„Az aktából körvonalazódó kép [...] nem egy totális és a BM-ből irányított diktatúrát mutat” – vonja le a konklúziót az „Ámor Háza” kapcsán az objektum rövid történetét feldolgozó szerzőpáros. Úgy látják, a pártállam több hatalmi központtal is rendelkezett, amelyek közül – *„meglepő módon”* – nem feltétlenül az állambiztonság rendelkezett a legnagyobb érdekérvényesítő erővel. A mindennapokban, egy-egy konkrét, többszereplős játszma során egy szövetkezeti vezető, vállalatigazgató vagy tanácselnök is erősebbnek bizonyulhatott a titkosrendőrségnél.⁵⁴ Az „Ámor Házához” szervesen kötődő „Tanya” fedőnevű K-lakás történetéből szintén nem egy omnipotens, az emberek életét háttérből manipuláló, ördögi szervezet képe bontakozik ki. Ez a szervezet ügynöki segítség nélkül nem jutott volna hozzá a lakáshoz. Ennek a szervezetnek komoly problémát okozott egy öröklakástól megszabadulni. Ez a szervezet képtelen volt személyi számot szerezni egy fiktív személynek. Ebből a kis történetből ismételtelen csak az a következtetés vonható le, hogy az állambiztonság távolról sem volt mindentudó és mindenható. Egy volt azon cselekvők sorában, amelyek tevékenységükkel alakították az államszocialista diktatúra időszakának mindennapjait, a Kádár-korszak társadalmi valóságát.

¹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 94. (boríték). Bejelentés, 1980. június 20.

² A tanulmány az OTKA K-104408 számú programja támogatásával készült.

³ ÁBTL 2.8.2.1. A belügyminiszter-helyettes 00133. számú parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1967. július 7.

⁴ Az „Ámor Háza” történetéhez lásd: Tabajdi–Ungváry, 2008: 348–360. Az objektumra vonatkozó iratok: ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1.

⁵ ÁBTL 3.2.3. Mt-246/2. 44. „Telekes Éva” fn. ügynök jelentése, 1967. december 11.

⁶ ÁBTL 3.2.3. Mt-246/2. 48–49. Jelentés „Telekes Éva” fn. ügynökkel történt találkozóóról, 1968. február 8. (A találkozóra február 6-án került sor.)

⁷ ÁBTL 3.2.3. Mt-246/2. 51. „Telekes Éva” fn. ügynök jelentése, 1968. február 21.

⁸ ÁBTL 3.2.3. Mt-246/2. 52–53. Jelentés „Telekes Éva” fn. ügynökkel történt találkozókról, 1968. március 28. (A találkozókra március 6-án, 11-én, 20-án és 26-án került sor.)

⁹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 23. 67-540/68. Szolgálati jegy, 1968. április 2.

¹⁰ ÁBTL 4.2. 10-22/16/1968. A belügyminiszter 0016. számú utasítása a konspirált és találkozási lakások létesítésének és anyagi ellátásának szabályzata kiadásáról, 1968. december 5.

¹¹ ÁBTL 3.2.3. Mt-246/2. 54. „Telekes Éva” fn. ügynök jelentése, 1968. május 3.

¹² ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. III/50–56. Javaslat az „Ámor Háza” fn. objektumba 3/e rendszabály bevezetésére, 1969. április 28.

¹³ ÁBTL 4.2. 10-21/33/1958. A belügyminiszter 33. számú parancsa az államvédelmi szervek ügynöki munkájának alapelvei című okmány kiadásáról, 1958. december 5.

¹⁴ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 7–10. Adatlap, 1975. december 5. Berényi István személyi adatai: https://www.abtl.hu/archontologia/f?p=108:5:3062379364106399::NO::P5_PRS_ID:972196 (utolsó letöltés: 2015. január 23.).

¹⁵ ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. I/27–29. Javaslat hazai bázison objektum létesítésére és operatív felhasználására, 1968. február 13.

¹⁶ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 24. 67-1685/68. Szolgálati jegy, 1968. november 12.

¹⁷ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 25–28. 67-605-3/69. Szolgálati jegy, 1969. május 15.

¹⁸ ÁBTL 4.1. A-3773.

¹⁹ ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. I/27–29. Javaslat hazai bázison objektum létesítésére és operatív felhasználására, 1968. február 13.

²⁰ ÁBTL 3.2.1. Bt-1218/2. 23–29. Jelentés „Mészáros Éva” fn. ügynökkel tartott közös találkozóóról, 1967. október 25.

²¹ ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. I/86. 67-20/85/68. Szolgálati jegy, 1968. szeptember 2.

- ²² ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. III/50–56. Javaslat az „Ámor Háza” fn. objektumba 3/e rendszabály bevezetésére, 1969. április 28.
- ²³ ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. III/49. (boríték). A kép az 1968. április 28-i javaslat mellékletét képezte.
- ²⁴ ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. I/141–143. Megjegyzés, 1970. március 3.
- ²⁵ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 29. 67-1423-1/69. Szolgálati jegy, 1969. november 3.
- ²⁶ ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. III/59. 67-20/9/70. Szolgálati jegy, 1970. január 23. Uo. 60. 67-20/9/70. Szolgálati jegy, 1970. január 23.
- ²⁷ ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. I/147–149. Feljegyzés az „Ámor Háza” fn. objektumról, 1970. április 17.
- ²⁸ ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. I/112–113. „Szepes Ferenc” fn. ügynök jelentése, 1969. március 29.
- ²⁹ ÁBTL 3.2.3. Mt-246/2. 145. „Telekes Éva” fn. ügynök jelentése, 1970. február 24.
- ³⁰ ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. I/141–143. Megjegyzés, 1970. március 3.
- ³¹ ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. I/138–140. „Telekes Éva” fn. ügynök jelentése, 1970. február 25. (gépelts tisztázat).
- ³² ÁBTL 3.2.1. Bt-1218/2. 248–251. Tervévi áttekintő „Telekes Éva” fn. ügynök tevékenységéről, 1970. december 8.
- ³³ ÁBTL 3.2.1. Bt-1218/2. 259–260. Javaslat „Telekes Éva” fn. ügynök átadására, 1971. november 3.
- ³⁴ ÁBTL 3.2.1. Bt-1218/2. 296. Határozat, 1971. december 14. Munkadossziéja alapján az ügynököt 1972–1973-ban foglalkoztatta a III/II-5. Osztály: ÁBTL 3.1.2. M-36891.
- ³⁵ ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. I/174. Javaslat az „Ámor Háza” fn. objektumdosszié irattárba helyezésére, 1971. december 17.
- ³⁶ ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. III/62. Zárólap, 1972. január 10. ÁBTL 3.2.1. Bt-1218/2. 297. Zárólap, 1972. január 10.
- ³⁷ ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1. I/147–149. Feljegyzés az „Ámor Háza” fn. objektumról, 1970. április 17.
- ³⁸ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 47. (boríték) Meghatalmazás, 1970. november 10.
- ³⁹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1218/2. 241–243. Jelentés „Telekes Évával” történt találkozóról, 1970. január 14.
- ⁴⁰ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 34–35. Évi áttekintő jelentés a „Tanya” fn. K-lakásról, 1971. december 9. A K-lakás elcserélésére Zörényi már egy hónappal korábban, „Telekes Éva” ügynöknek a kémelhárítás részére történő átadásával összefüggésben is javaslatot tett: ÁBTL 3.2.1. Bt-1218/2. 259–260. Javaslat „Telekes Éva” fn. ügynök átadására, 1971. november 3.
- ⁴¹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 49–51. Jelentés a „Tanya” fn. K-lakásról, 1975. május 19.
- ⁴² ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 59. 67-64-366/76. Szolgálati jegy, 1976. április 13. Uo. 60. 67-64-366/1/76. Szolgálati jegy, 1976. május 11.
- ⁴³ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 61. 67-64-551/77. Szolgálati jegy, 1977. július 7.
- ⁴⁴ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 62–63. Jelentés a III/I-4-B alosztály által használt K- és T-lakásokról, 1977. szeptember 7.
- ⁴⁵ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 67-28-60/78. Szolgálati jegy, 1978. január 27.
- ⁴⁶ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 74–77. 67-64-183/79. Javaslat a „Tanya” fn. K-lakás cseréjére, 1979. február 13. A külügyi osztály egyetértő állásfoglalása: uo. 78. 31-2-17/79. Átirat, 1979. március 1.
- ⁴⁷ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 81–82. 67-64-183/3/79. Szolgálati jegy, 1979. szeptember 28.
- ⁴⁸ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 83. 31-2-64/79. Átirat, 1979. november 8.
- ⁴⁹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 87–88. Jelentés a „Tanya” fn. K-lakás cseréjéről, 1979. november 27.
- ⁵⁰ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 85–86. 31-2-6/80. Átirat, 1980. január 29. A Karasz és Bogye egyetértését tartalmazó, január 31-ei széljegyzetek a kísérőlevelén találhatóak: uo. 84.
- ⁵¹ ÁBTL 4.2. 10-22/221976. A belügyminiszter 22/1976. számú parancsa az állambiztonsági szervek konspirált villái, lakásai, állandó figyelő- és tartózkodási helyei, találkozási lakásai létesítésének, szervezésének, felhasználásának szabályzata kiadásáról, 1976. november 24.
- ⁵² ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 91–93. Jelentés a „Tanya” fn. K-lakás megszüntetéséről, 1980. szeptember 1. Az adásvételi szerződés és az ingóságokra vonatkozó megállapodás: uo. 94. (boríték); a június 23-án kelt anyagvisszavételi utalványok, valamint a beszállítás során felmerült eltérések rögzítéséről június 24-én felvett jegyzőkönyv: uo. 95. (boríték).
- ⁵³ ÁBTL 3.2.1. Bt-1624. 96. Zárólap, 1980. szeptember 4.
- ⁵⁴ Tabajdi–Ungváry, 2008: 360.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.8.2.1. BM III/I. Csoportfőnökség titkos és szigorúan titkos állományú

-
- beosztottainak iratai
- 3.1.2. Munka dossziék
- M-36891 „Telekes Éva”
- 3.2.1. Bt-dossziék
- Bt-1218/2. „Telekes Éva”
- Bt-1624 „Tanya”
- 3.2.3. Mt-dossziék
- Mt-246/2. „Telekes Éva”
- 3.2.5. Operatív dossziék
- O-8-143/1. „Ámor Háza”
- 4.1. Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok
- A-3773 Muzslai József: *Az ügynökséggel való kapcsolattartás megszervezése. A konspirált és találkozási lakások felhasználása. Az áruló ügynökök leleplezésének feladatai és módszerei.* Budapest, BM Központi Tiszti Iskola Rendőrtiszti Akadémia Politikai Nyomozó Tanszék, 1968.
- 4.2. Parancsgyűjtemény

Internetes hivatkozás

<https://www.abtl.hu>

Hivatkozott irodalom

Tabajdi–Ungváry, 2008

Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: *Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1990.* Budapest, 1956-os Intézet – Corvina.